

Козлюк Ольга

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-6948-327X
e-mail: olha.kozliuk@rshu.edu.ua

ВИХОВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу проблеми виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної освіти. Визначено поняття «інклюзивна література», її основні характеристики та можливості використання для виховання толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. На основі аналізу літератури зроблено висновок, що поняття «інклюзивна література» включає такі напрями: література, яка розповідає про людей з інвалідністю; література, яка спрямована на сприйняття особистої різноманітності; література для дітей з особливими освітніми потребами (книжки шрифтом Брайля, з використанням піктограм, тактильні, книжки-картинки та ін.). Доведено ефективність інклюзивної літератури як засобу виховання толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами. Підкреслено, що саме література має важливе значення для психоемоційного та соціального розвитку дитини, а використання художнього слова дозволяє простіше пояснити і донести дітям складні речі, зокрема, що всі люди різні. У ході проведення дослідження з виховання толерантного ставлення використовувались бесіди з дітьми, обговорення поведінки героїв казок чи оповідань, у яких йдеться про людей з особливими освітніми потребами, проводились паралелі з життям дітей, їхніми відчуттями. Представлено результати аналізу сучасної дитячої літератури, у якій розкрито тонкощі життя дітей з особливими освітніми потребами, у вигляді переліку творів художньої літератури та визначення короткого змісту та методичних рекомендацій щодо роботи з ними.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна література.

Постановка проблеми. Одним із важливих викликів сьогодення – створення безбар'єрного освітнього простору для дітей з особливими

освітніми потребами, що є однією з умов інтеграції в європейський освітній простір. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є запровадження інклюзивної освіти.

Щороку збільшується кількість дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно зростає й потреба в закладах з інклюзивною формою навчання. Зокрема на Рівненщині, станом на квітень 2019 року, інклюзивне навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами було організовано лише у 37 закладах дошкільної освіти, де функціонували 46 груп та виховувались 74 дитини з особливими освітніми потребами. Для супроводу дітей було введено 37 посад асистентів вихователів. Кількість дітей, охоплених інклюзивною дошкільною освітою, порівнюючи з 2016 роком, збільшилася вдвоє (Підсумки роботи, 2018). Водночас, сьогодні спостерігається позитивна динаміка у цьому напрямі та кількості інклюзивних ЗДО. Якщо станом на вересень 2019 року інклюзивним навчанням та вихованням було охоплено лише 68 ЗДО, то у 2021 році їх кількість зросла на 13%, а кількість дітей охоплених інклюзивною дошкільною освітою зросла з 165 дітей до 215 дітей з ООП (Підсумки роботи, 2020, с. 13; Підсумки роботи, 2021, с.13). На нашу думку, ці статистичні дані свідчать, про позитивні зрушення у ставленні нашого суспільства до потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. У науковому доробку вчених (І. Бех, А. Богуш, О. Коберник, Т. Кравченко, О. Козлюк, В. Кремень, В. Кузь, Т. Поніманська, О. Сухомлинська та ін.) увага акцентується на необхідності якомога раніше знайомити дітей з гуманістичними поняттями, моральними уявленнями, навчати доброті, виховувати в них відповідні особистісні якості. За твердженням Т. Поніманської (2006), виховання гуманістичних засад особистості починається з перших років її життя. Стосовно дітей раннього віку його зміст полягає у формуванні досвіду спілкування з близькими людьми в процесі спільної з ними предметної та ігрової діяльності. Йдеться про виховання інтересу, доброзичливого ставлення до співрозмовників, вироблення установки, що в сім'ї всі мають спілкуватися один про одного (Поніманська, 2006, с.244). Однак, найбільш сензитивним періодом розвитку у цьому плані є саме дошкільний вік і період початкового становлення особистості. У цей час закладаються основи характеру людини, формується її ставлення до довкілля, до людей, самої себе, засвоюються норми співжиття в суспільстві. Тому в дошкільному віці необхідно створити умови для всебічного розвитку якостей, специфічних для цього вікового періоду, оскільки виправити помилки виховання в майбутньому буде дуже важко або й взагалі неможливо.

Питання виховання толерантності у дітей дошкільного віку висвітлено у працях В. Ляпунової (2015), Т. Рогової (2020), Н. Скрипник (2011), Ж. Шинкарьової (2019) та ін. Дослідження Г. Косаревої (2019) присвячене питанням формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.

Мета статті – розкрити особливості використання інклюзивної літератури як засобу виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема виховання толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами не є новою, однак на сьогодні відбувається пошук ефективних засобів його виховання у дітей дошкільного віку.

Одним із таких ефективних засобів, на нашу думку, є «інклюзивна література», оскільки саме література має важливе значення для психоемоційного та соціального розвитку дитини. Використання художнього слова дозволяє простіше пояснити і донести дітям, що всі люди різні. Питання щодо використання літератури, зокрема інклюзивної у формуванні толерантного суспільства висвітлено у працях Н. Головченко (2020), О. Осмоловської (2016). Термін «інклюзивна література» увійшов в обіг наукового товариства в Україні порівняно недавно і пов'язаний із запровадженням відповідного напрямку діяльності видавництвом «Видавничий центр 12» у 2016 році. За словами О. Осмоловської (2016), директорки цього видавництва, поняття «інклюзивна література» включає декілька напрямів: література, яка розповідає про людей з інвалідністю, формуючи у читачів позитивне сприйняття таких людей (книжки, які фокусують інтерес читача на загальнолюдських якостях та можливостях літературних героїв з інвалідністю; література, яка спрямована на сприйняття особистої різноманітності; література для дітей з особливими освітніми потребами (книжки шрифтом Брайля, з використанням піктограм, тактильні, книжки-картинки та ін..

Н. Головченко (2020) інклюзивну літературу розглядає як таку, що може виконувати просвітницьку і виховну функції щодо формування толерантності в українському суспільстві.

На думку О. Осмоловської (2016), сьогодні інклюзивна література покликана, в першу чергу, призвичаїти дитяче та батьківське середовище до толерантного ставлення до різних людей і, через пояснення їхніх особливостей, до розуміння дієвих шляхів допомоги. Саме зміщення акцентів з «пожаліти» на «сприйняти», «зрозуміти» є одним з пріоритетних завдань інклюзивної літератури.

У статті Шерон Е. Ендрюс (1998, с.420) зазначається, що використання інклюзивної літератури сприяє позитивному ставленню до людей з інвалідністю. На думку автора інклюзивна література має потенціал впливати на ставлення та почуття читачів, може підвищити обізнаність і чутливість до різноманітності.

Отже, інклюзивна література – це література орієнтована на формування позитивного сприйняття особливостей людей з особливими освітніми потребами чи інвалідністю та розуміння особистої різноманітності людей.

У роботі з дошкільниками з метою формування толерантного ставлення можна проводити бесіди, обговорення поведінки героїв казок чи

оповідань, у яких йдеться про людей з особливими освітніми потребами, провести паралелі з життям дітей, їхніми відчуттями. Здійснивши аналіз сучасної дитячої літератури, можемо запропонувати такі твори для читання дітям, у яких розкриваються тонкощі життя дітей з особливими освітніми потребами. Перелік творів художньої літератури та визначення короткого змісту й методичних рекомендацій представимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Художні твори, що сприяють формуванню толерантного ставлення до людей з особливими потребами

Автор, назва твору	Короткий зміст
Дженніфер Мур-Маллінос «У мого брата аутизм»	Від імені хлопчика розповідається про його братика Біллі, який має розлади аутистичного спектру. В доступній для дітей формі розкриваються особливості поведінки таких дітей. Що вони дуже талановиті та можуть досягнути значних успіхів у тому, що їм подобається.
Ірина Мориквас «Магда і вітер»	Історія про дівчинку Магду, яка мріє подорожувати, однак прикута до візка. Тому усі її мандрівки здійснюються в її уяві.
Дарія Воеділова «Кожен з нас – особливий»	У книзі йдеться про дівчинку Соломійку, яка спільно з другом Промінчиком оглядали місто Вінницю та спілкувалися про різні пристосування, які допомагають людям швидше рухатися, краще бачити, розуміти без слів.
Олена Осмолівська «Серце в озері твоєму»	Казка розповідає про любов і добро, про віру в дива та сприйняття людей, які чимось відрізняються від більшості. Головні герої – Аїда, дівчинка з синдромом Дауна та Анатолій, хлопчик з аутизмом, діляться своїми мріями та враженнями. Казка вчить читачів не боятися інакшості й нестандартності, а виховувати у собі сприйняття та розуміння.
Катерина Єгорушкіна «Будиночок з води»	Розповідається про хлопчика, який довго не міг навчитися говорити, комунікувати та відчував труднощі у розумінні інших. Одного разу зустрівши маленького Дельфіна, потоваришував з ним і потрапив до чарівної Школи Золотого Дельфіна. Там він навчився говорити, чути і розуміти себе та інших. У Чарівній школі все пізнається легко й невимушено, усі уроки надзвичайно цікаві та запам'ятовуються на все життя.

Людмила Вознюк «Почуй мене сердечком» (2011)	Книжка про хлопчиків і дівчаток, які мають порушення слуху, котрі живуть у світі тиші.
Людмила Вознюк «Навчимось бачити разом» (2011)	Книжка про хлопчиків і дівчаток з порушеннями зору, які часто є поруч із нами. Книга містить спеціальну сторінку зі шрифтом Брайля, щоб діти могли відчувати, як це не бачити, і поринути у світ таких дітей.
Людмила Вознюк «Ходімо зі мною у казку» «Казка про особливого соловейка» (2012)	Книжка про дітей, які мають порушення опорно-рухового апарату, обмежені у своїх рухах, а тому користуються милицями, візками. Водночас, такі діти такі ж як і ми і навіть можуть займатися тими справами, що й ми, наприклад, танцями!
Василь Сухомлинський «Майже чарівна розмова»	Про маленького хлопчика, який був дуже засмучений і плакав, і дідуся, який зумів знайти потрібні слова, щоб заспокоїти дитину. Оповідання вчить бути небайдужими до сліз інших людей.
Василь Сухомлинський «Добре слово»	Про те, що добре слово сказане у потрібну хвилину може вилікувати або покращити самопочуття людини.
Василь Сухомлинський «Конвалія під вікном»	Про дівчинку Наталочку, яка захворіла, і її ноги не рухаються, мов чужі. Вчить бути уважним до інших, дарувати людині радість і отримувати від цього задоволення.
Джиммі Ліао «Звучання кольору: йдучи за уявою»	Книга написана від імені дівчинки, яка втратила зір і розповідає про складнощі, з якими зіштовхується незряча дитина, для якої сліпота – це новий стан, до якого вона тільки вчиться звикати. Розуміти світ їй допомагають звуки, запахи та власні спогади про те, як виглядає цей світ. Уява їй допомагає не бути самотньою і не втрачати надії.
Еліза Волсон «Моя подруга Ізабель»	Головні герої книги друзі Ізабель і Чарлі. У них спільні уподобання: обом подобається малювати, танцювати, читати і грати в парку, снідати пластівцями. Вони обидва плачуть, якщо щось їх засмучує і ображає. Але, як і в багатьох друзів, у них є відмінності. Основна думка книги – пояснити читачам, що в інакшості немає нічого страшного й ганебного. Навпаки, завдяки ним нам значно цікавіше спілкуватися одне з одним. Лише наприкінці книжки читачі дізнаються, що в Ізабель – синдром Дауна. Там же читачі мають можливість побачити фотографію Ізабель.

Ребека Еліот «Просто тому що»	Розповідь про справжню, міцну й зворушливу любов між маленьким хлопчиком Тобі і його старшою сестричкою Клеммі, яка має інвалідність. Вона не може ходити, говорити, рухатися...варити макарони, керувати літаком. Тобі не знає, чому вона цього не вміє робити. Він її вважає принцесою, оскільки зазвичай вони теж нічого не роблять. Вони мають просто собі сидіти і бути красивими. Просто тому що. У книзі Тобі розповідає про те, як він зі своєю сестричкою подорожують морем і літають космосом. Разом із сестрою він досліджує та пізнає світ, читає книжки, розглядає картинки і засинає. І йому абсолютно байдуже, що Клеммі відрізняється від усіх інших старших сестер. Він любить її такою, якою вона є, адже справжня любов не має жодних упереджень. Багатьом дітям ця книжка справді допоможе зрозуміти, що люди з особливими потребами не неповноцінні й можуть досягати усього того, чого досягають усі інші.
Олег Романчук – казка «Соловейко з одним крилом»	Ця казка про соловейка з одним крилом, як й усяка інша, насправді розповідає про наш людський світ, про сім'ї, в яких є діти з особливими потребами, про те непросте випробування справжньою любов'ю, через яке вони проходять. А водночас і всі ми, бо це від нас залежить, як їм житиметься у цьому світі, якою буде їхня життєва дорога. Казка адресована не лише дітям з особливими потребами та їхнім рідним, але й широкому колу читачів – маленьких і великих, – бо всі ми є частиною цього великого світу, у якому так важливо, щоб кожен знайшов своє місце, щоб пісня кожного таки пролунала і була почута.

Безперечно, що проаналізовані нами твори художньої літератури не є вичерпним переліком, що знайомлять з життям, внутрішнім світом та розкривають особливості дітей з інвалідністю. Використовувати їх можна як під час занять, після читання яких проводити бесіди з дітьми у вільний від занять час, зокрема у вечірні години. Після прочитання також можна організувати обговорення поведінки чи особливостей головних героїв казок чи оповідань, у яких йдеться про різні події з їхнього життя, провести паралелі з життям дітей та їхніми відчуттями. Читання цих творів показує життя в його розмаїтті, вчить толерувати зі своїми однолітками, навіть якщо вони мають суттєві відмінності у зовнішньому вигляді чи поведінці тощо. Дорослим теж корисно прочитати ці книги, щоб краще зрозуміти

внутрішній світ і переживання дітей. Зокрема їх можна використати і як елемент сімейного дозвілля, організувавши спільне читання з дітьми творів, що також позитивно, на нашу думку, буде сприяти вихованню толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи, варто сказати, що довгий час у нашій країні існувала практика не помічати людей з інвалідністю, порушувати чи утискати їхні права. Тому головне завдання сьогодні, зокрема, яке покладається на заклади дошкільної освіти – навчити дітей сприймати світ у його розмаїтті. Саме використання інклюзивної літератури у роботі з дітьми дошкільного віку сприятиме вихованню толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні виховного впливу інших засобів формування толерантного ставлення дітей дошкільного віку до людей з особливостями розвитку, зокрема мультфільмів та інклюзивної іграшки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Про підсумки роботи освітянської галузі у 2018–2019. (2019). URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/the-main-news/pro-pidsumky-roboty-osvityanskoji-haluzi-u-2018-2019-navchalnomu-rotsi-ta-priorytety-na-novyj-navchalnyj-rik.html> (дата звернення 25.10.2022).

Підсумки роботи освітянської галузі у 2019-2020 навчальному році та пріоритети на новий навчальний рік. (2020). URL: <https://drive.google.com/file/d/1vM1KbAGpOTT3JJG1unsGpAe8cbe7nt5U/vi ew> (дата звернення 24.10.2022).

Про підсумки роботи галузі освіти Рівненщини у 2020-2021 навчальному році та вектори розвитку на новий навчальний рік. (2021). URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/pro-pidsumky-roboty-haluzi-osvity-rivnenshchyny-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi-ta-vektory-rozvytku-na-povu-u-navchalnyj-rik> (дата звернення 25.10.22)

Поніманська, Т. (2006). *Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку*. Рівне: РДГУ.

Ляпунова, В. (2015). Принципи формування толерантності у старшому дошкільному віці. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. № 4, сс.82–88.

Рогова, О. (2020). Формування комунікативної компетентності як фактор соціалізації дітей із мовленнєвими потребами. *Дошкільний навчальний заклад*. №5 (161) – травень.

Скрипник, Н. (2011). *Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник*. Умань: ПП Жовтий. 99 с. URL:

https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/437/1/Vuhov_toler_doshk_fail u.pdf.pdf (дата звернення 28.10.22).

Шинкарьова, Ж. (2019). *Ігрові методи формування толерантної поведінки дітей передшкільного та молодшого шкільного віку: методичний посібник*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 71 с.

Дичківська, І., Косарева, Г. (2019). *Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами в умовах інклюзії: монографія*. Рівне: О. Зень. 252с.

Головченко, Н. (2020). *The role of contemporary ukrainian literature in the formation of a tolerant society*. Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи: збірник тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя) АА ТанDEM, м. Запоріжжя, Україна, сс.207–210.

Осмоловська, О. (2016). *«Інклюзивна література» – забаганка чи необхідність?* URL: <https://blog.liga.net/user/oosmolovska/article/22995> (дата звернення 26.10.2022).

Sharon, E. Andrews, (1998). Using inclusion literature to promote positive attitudes toward disabilities. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. Vol. 41, No.6, pp. 420-426. URL: <https://www.jstor.org/stable/40016767> (дата звернення 28.10.2022)

REFERENCES

Pro pidsumky roboty osvitiianskoi haluzi u 2018–2019 [On the Results of the Work of the Educational Sector in 2018–2019]. (2019). URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/the-main-news/pro-pidsumky-roboty-osvityanskoji-haluzi-u-2018-2019-navchalnomu-rotsi-ta-priorytety-na-novyj-navchalnyj-rik.html> (data zvernennia 25.10.2022). (in Ukrainian)

Pidsumky roboty osvitiianskoi haluzi u 2019-2020 navchalnomu rotsi ta priorityty na novyi navchalnyi rik [Results of the Work of the Educational Sector in the 2019-2020 Academic Year and Priorities for the New Academic Year]. (2020). URL: <https://drive.google.com/file/d/1vM1KbAGpOTT3JJG1unsGpAe8cbe7nt5U/view> (data zvernennia 24.10.2022). (in Ukrainian)

Pro pidsumky roboty haluzi osvity Rivnenshchyny u 2020-2021 navchalnomu rotsi ta vektory rozvytku na novyi navchalnyi rik [On the Results of the Work of the Education Sector of Rivne Region in the 2020-2021 Academic Year and Development Vectors for the New Academic Year]. (2021). URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/pro-pidsumky-roboty-haluzi-osvity-rivnenshchyny-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi-ta-vektory-rozvytku-na-novyj-navchalnyj-rik> (data zvernennia 25.10.2022). (in Ukrainian)

Ponimanska, T. (2006). *Teoretyko-metodychni zasady humanistychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Theoretical and Methodological Principles of Humanistic Education of Preschool Children.]. Rivne: RDHU. (in Ukrainian)

Liapunova, V. (2015). *Pryntsypy formuvannia tolerantnosti u starshomu doshkilnomu vitsi* [Principles of Tolerance Formation in Older Preschool Age.]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky. No 4*, ss. 82–88. (in Ukrainian)

Rohova, O. (2020). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti yak faktor sotsializatsii ditei iz movlennievymy potrebamy [Formation of Communicative Competence as a Factor of Socialization of Children with Speech Needs]. *Doshkilnyi navchalnyi zaklad. No 5 (161)* – traven. (in Ukrainian)

Skrypnyk, N. (2011). *Vykhovannia tolerantnykh vzaïmostosunkiv ditei starshoho doshkilnogo viku: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Formation of Tolerant Relationships of Older Preschool Children: teaching aid]. Uman: PP Zhovtyi. 99 s. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/437/1/Vuhov_toler_doshk_fail_u.pdf.pdf (data zvernennia 28.10.2022). (in Ukrainian)

Shynkarova, Zh. (2019). *Ihrovi metody formuvannia tolerantnoi povedinky ditei peredshkilnogo ta molodshoho shkilnogo viku: metodychnyi posibnyk* [Game Methods for Forming Tolerant Behavior of Children of Preschool and Primary School Age: teaching aid]. Izmail: RVV IDHU. 71 s. (in Ukrainian)

Dychkivska, I. & Kosarieva, H. (2019). *Formuvannia tolerantnoho stavlennia do ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzii: monohrafiia* [Formation of a Tolerant Attitude towards Children with Special Needs in Conditions of Inclusion: Monograph]. Rivne: O.Zen. 252 s. (in Ukrainian)

Holovchenko, N. (2020). The role of contemporary ukrainian literature in the formation of a tolerant society. *Aktualni problemy pedahohichnoi osvity: novatsii, dosvid ta perspektyvy: zbirnyk tez dopovidei I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu* (10 kvitnia 2020 roku, m. Zaporizhzhia) AA Tandem, m. Zaporizhzhia, Ukraina, pp.207–210. (in English)

Osmolovska, O. (2016) . *“Inklyuzyvna literatura” - zabahanka chy neobkhidnist?* [“Inclusive Literature” - a wish or a necessity?]. URL: <https://blog.liga.net/user/oosmolovska/article/22995> (data zvernennia 26.10.2022). (in Ukrainian)

Sharon, E. Andrews, (1998). Using inclusion literature to promote positive attitudes toward disabilities. *Journal of Adolescent & Adult Literacy. Vol. 41, No.6*, pp. 420-426. URL: <https://www.jstor.org/stable/40016767> (data zvernennia 28.10.2022). (in English)

FOSTERING IN PRESCHOOLERS A TOLERANT ATTITUDE TOWARDS PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY MEANS OF INCLUSIVE LITERATURE

Olha Kozliuk

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the prof. T. I. Ponimanska Department of
Preschool Pedagogy and Psychology and Special education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6948-327X

e-mail: olha.kozliuk@rshu.edu.ua

Abstract. The article is devoted to the analysis of the problem of formation in preschoolers a tolerant attitude towards people with special educational needs by means of inclusive education. The article defines the concept of “inclusive literature”, its main characteristics and the possibilities of its use for fostering a tolerant attitude in preschool children. Based on the literature analysis, it was concluded that the concept of “inclusive literature” includes several areas: literature about people with disabilities; literature, which is aimed at the perception of personal diversity; literature for children with special educational needs (books in Braille, with the use of icons, tactile, picture books, etc.). The author proves the effectiveness of inclusive literature as a means of fostering a tolerant attitude towards people with special educational needs by the fact that it is literature that is important for the child’s psycho-emotional and social development, and the use of artistic words makes it easier to explain and convey to children complex things, in particular, that all people are different. In the course of the formative stage of the research on fostering a tolerant attitude, conversations with children were used, discussions of the behavior of the heroes of fairy tales or stories that deal with people with special educational needs, and parallels with the lives of children and their feelings were drawn. In the article, the author also presented the results of the analysis of modern children's literature, which reveal the intricacies of the lives of children with special educational needs, in the form of a list of works of fiction and definition of a brief content and methodical recommendations for working with them.

Keywords: tolerance, tolerant attitude, children with special educational needs, inclusive literature.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2022 р.